

Regeringen
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Språkforskning och språkutbildning i en globaliserad värld

Resultat av Kungl. Vitterhetsakademiens språkdag 2015-10-05.

Kungl. Vitterhetsakademien anordnade den femte oktober 2015 en språkdag för att å ena sidan presentera ny forskning och å andra sidan bereda möjlighet till en inventering och en diskussion av språkutbildningarnas och språkforskningens situation i Sverige idag. Deltagarna kom från ett brett spektrum av aktörer med fokus på språk.

Goda språkkunskaper är helt nödvändiga i en tid karakteriserad av internationalisering och migration. Goda språkkunskaper är en oundgänglig del av en globaliserad ekonomi. Vi omges av olika språk på ett sätt som aldrig förr. Trots denna språkliga och kulturella mångfald som vi lever i är språkens roll i skolan och på universiteten ifrågasatt i Sverige liksom på flera andra håll. Intresset för att lära sig språk och för språkforskning har traditionellt varit stort i Sverige, men ändå förefaller språkämnen att nedprioriteras i många sammanhang. Samtidigt ställs vi idag inför nya frågor om språkinlärning, det engelska språkets dominans, och förhållandet mellan språk och politisk förändring.

Globaliseringen ger rika möjligheter att åstadkomma en tidigare aldrig skådad kulturell mångfald. Hur tas de till vara genom översättning av litteratur från andra språk än engelska? I universitetens undervisning och forskning i språk och litteratur? Hur förändras vår världsförståelse av kunskaper i flera språk?

Den stora invandringen av personer som talar språk som arabiska, kurdiska, persiska och somaliska medför nya utmaningar för förskolor, skolor, SFI, universitet och samhället i stort. Språkutbildning och språkkunskaper är nödvändiga för det demokratiska samhället.

När det gäller finansiering uppmärksammades på språkdagen ett antal positiva initiativ som redan genomförts, till exempel Riksbankens jubileumsfonds satsning på postdok i Levande språk och flera universitets omfördelning av medel till språkundervisningen med tanke på dess särskilda behov.

Vid svenska universitet och högskolor undervisas i mer än 60 olika språk. Det är en mångfald att ta vara på, men det krävs också en rad åtgärder för att kvalitetssäkra undervisningen och möjliggöra nya strategiska satsningar. Bland dessa språk finns traditionella skolspråk som engelska, franska och tyska, världsspråk som kinesiska, ryska och spanska, tidiga invandrarpråk som finska, grekiska, italienska, polska, bosniska, serbiska och kroatiska och nyare invandrarpråk som arabiska, dari, kurdiska, pashto, persiska, somaliska och urdu. Svenska lärosäten har dessutom ett särskilt ansvar för

forskning om svenska, svenska som andraspråk och de nationella minoritetsspråken, inklusive forskning om attityder till språk jämte makt- och delaktighetsperspektiv.

Diskussionerna under språkdagen kan sammanfattas i följande punkter:

1. För att få genomslag krävs ökat nationellt samarbete och ansvarstagande för strategiska satsningar inom språkutbildningen och språkforskningen. Sådana satsningar kan till exempel bli aktuella i samband med förändringar i omvärlden eller flyktingsituationen. Vi välkomnar här den översikt över språkutbildningarna vid svenska lärosäten som för närvarande utarbetas av SUHF:s språkgrupp. Tidigare försök till fördelning av ansvar för språk (små som stora) mellan lärosätena har varit engångssatsningar med kortsiktig finansiering. De har därför ofta misslyckats. Dessutom har tillgängligheten till språkutbildningarna varit begränsad till vissa högskolor medan studenterna varit spridda över landet. I jämförelse med tidigare ansatser finns idag nya möjligheter till samverkan, framför allt genom distansundervisning. Tack vare utbyggnaden av SUNET erbjuds nya tekniska lösningar för att interaktivt kunna utnyttja digitala läromedel, inklusive ljud- och filminspelningar som tas fram inom språkområdet.

De problem och utmaningar när det gäller att samordna och förstärka språkundervisning och språkforskning som vi står inför i Sverige har aktualiserats i många andra länder varifrån vi kan hämta inspiration och goda erfarenheter.

2. Språkkompetens uppehålls bland annat genom god tillgänglighet till böcker och digitaliserade resurser på så många språk som möjligt, inte bara på svenska och engelska. Här har Kungliga biblioteket, universitetsbiblioteken, andra vetenskapliga bibliotek liksom också folkbiblioteken en viktig uppgift och ett stort ansvar. Stora databaser som Litteraturbanken och Språkbanken måste kunna fortsätta att utvecklas i internationell samverkan, t.ex. inom CLARIN. Sådant samarbete är grundläggande för fortsatt forskning inom såväl traditionella skolspråk som invandrarspråk. Samtidigt är en fortsatt hög kompetens i de klassiska språken en förutsättning för kritisk forskning baserad på källtexter liksom över huvud taget för förståelsen av äldre tiders västerländsk kultur och litteratur.

3. Integrationen av invandrare i det svenska samhället kräver utökat stöd till utbildning av SFI-lärare och modersmåls lärare. Pedagogisk och psykologisk forskning visar att parallell undervisning på modersmålet underlättar begrepps bildning och inläring av såväl svenska som andra ämnen. Modersmålsundervisning är ett viktigt komplement till undervisningen i svenska som andraspråk.

4. Betydelsen av goda språkkunskaper i en globaliserad värld bör förmedlas tidigt, redan i grundskolan. Det är viktigt att stärka språkundervisningen i grund- och gymnasieskolan, inte bara i engelska. Efter avslutad gymnasieutbildning bör en elev ha en god behärskning av åtminstone två utländska språk. Kunskaper i det andra utländska språket bör grundläggas redan på högstadiet. Detta

förutsätter i sin tur att rekryteringen av studenter till språklärarytbildningarna förstärks. Det gäller här också att följa upp hur de nyligen införda meritpoängen för språk påverkar språkens roll i skolan och på universiteten.

Språkstudier utomlands bör ses som en normal del av språkutbildningarna på olika nivåer, inklusive lärarutbildningarna. Det är en naturlig del av samhällets internationalisering, och studentutbyte medför många positiva effekter.

5. Att lära sig språk tar tid. För att lärosätena ska satsa långsiktigt krävs en realistisk bedömning av vad en bra språkutbildning kostar. Språkstudier på universitetsnivå innehåller både en teoretisk del och en färdighetsdel. Färdighetsundervisningen kräver små grupper och relativt sett högt timantal för att bli framgångsrik. Basanslagen för forskning och undervisning i språk bör följaktligen höjas betydligt så att miljöerna blir robusta, effektiva och attraktiva för bra forskare och studenter.

En viktig fråga är hur studenternas prestationer ska tillgodoräknas. Fördelningsprinciperna för medelstildelning krockar ofta med frågan om nationellt ansvar och värnandet om universitetens autonomi. Här skulle en öronmärkning av särskilda resurser från Utbildningsdepartementets sida behövas. Ett förslag skulle vara inrättningen av ett nationellt kunskapscentrum med ansvar för samordning av utbildningsansvaret, med tillräcklig finansiering för långsiktig satsning och möjlighet till flexibel fördelning av resurser. Det är viktigt att satsningar inte begränsas till undervisning och forskning i enskilda språk utan att också kontrastiva (jämförande) aspekter på språken tas upp samtidigt som språket som system och översättningsforskning beaktas.

6. Frågan om betydelsen av undervisning och forskning i språk måste ses som en helhet och inte bara som ett viktigt element i Forskningspropositionen. Här krävs samverkan mellan samtliga aktörer: de olika områdena inom utbildningsdepartementet, universitet (språk- och lärarutbildning), gymnasieskola, grundskola, förskola, SFI och vuxenutbildning.

Stockholm den 7 december 2015

För Kungl. Vitterhetsakademien

Per-Arne Bodin
Professor, Slaviska språk
Stockholms universitet

Elisabet Engdahl
Professor, Svenska språket
Göteborgs universitet